

Джон Атанасов, 1952 г.

ДЖОН АТАНАСОВ

ЗАБРАВЕНИЯТ СЪЗДАТЕЛ НА КОМПЮТЪРА

МАРИЯ ЗАХАРИЕВА

На 15. 6. 2005 г. се навършват десет години от смъртта на изобретателя на автоматичния електронен цифров компютър Джон Атанасов. Неговото фундаментално откритие е електронното цифрово смятане. Днес почти всеки българин знае отговора на въпроса “Кой е изобретил първия електронен цифров компютър?” По редица причини обаче в научната литература все още се среща и с неточното твърдение, че първият електронен цифров компютър е ЕНИАК, създаден от Джон Екърт и Джон Мокли.

БЪЛГАРИЯ ПЪРВА ОТКРИ ДЖОН АТАНАСОВ

През 1970 г. инж.Георги Алипиев прочита в предговора на книгата на Р.К.Ричардс “Електронни цифрови системи”, че “родословието на всички електронни цифрови системи започва от ... компютъра на Атанасов и Бери”. Тази информация достига до акад. Благовест Сендов, който издирва адреса на Джон Атанасов в Университета на Айова, САЩ. В първото си писмо Сендов моли Атанасов да напише биографията си и да сподели какво знае за своя български произход. Следват две посещения на Атанасов и съпругата му Алис в България. Гостите посещават редица български градове, както и родното село на баща му Иван – Бояджик, Ямболско. По време на първото си посещение през ноември 1970 г., великият изобретател е награден с орден “Кирил и Методий” I степен. В благодарствено писмо Атанасов пише: “Получи се странна аномалия – благодарение на усърдието на БАН България оцени моята дейност преди САЩ”.

Второто и последно посещение е през 1985 г. Джон Атанасов е почетен гост на Международната конференция във Варна “Децага в информационния век: утрешните проблеми днес”. Получава наградата ”Народна република България” I степен “като първооткривател на ЦЕИМ”. Две години преди това е избран за чуждестранен член на БАН, а през 1988 г. с името “Атанасов” е назован първият, открит от българи, астероид.

БЪЛГАРСКИТЕ КОРЕНИ

“Моят баща е роден на 6.1.1976 г. по времето, когато нашият народ се готви да въстане срещу Турция. Преди да избухне въстанието, турските управници заставят жителите на Бояджик да напуснат домовете си, за да бъдат те опожарени. Докато моят дядо бяга със сина си на ръце, последван от баба ми, група турски войници го прострелват в гърдите. Куршумът, който го убива, оставя белег върху челото на моя баща за цял живот.

Тринадесетгодишен, моят баща пристига в Съединените щати и на 15 години остава съвсем сам. След това невероятно начало той завършва университета “Колгейт” и се оженва за майка ми – една американка, чийто дядо се е сражавал по време на нашата Гражданска война между Севера и Юга. Баща ми непрекъснато изпитваше желание да заведе съпругата и децата си в България, но така и не успя” - пише Джон Атанасов в книгата си “Началото”.

“Майка ми ... е типична американка със смесица от ирландска, английска и френска кръв, тъй че българският език никога не се говорел в нашия дом.” Самият Атанасов винаги афишира българския си произход, като същевременно счита, че е граж-

Джон Атанасов с прочутото си изобретение

Надгробната плоча на Джон Атанасов в Мериленд

В работилницата в Мериленд, 1967 г.

данин на Америка. Казва, че изобретателството, бодростта и влечението към градинарството и лозарството се дължат на българската кръв във вените му. През 1990 г. в Белия дом Джордж Буш - Старши връчва на Джон Атанасов Националния медал за технологии с думите: "Проф. Джон Атанасов, който винаги е подчертавал българския си произход и се гордее с него, е пример за всички нас."

ФУНДАМЕНТАЛНОТО ИЗОБРЕТЕНИЕ

Джон Винсът Атанасов е роден на 4. 10. 1903 г. в Химълтън, щата Ню Йорк в семейството на Иван и Айва Атанасови. Завършва средно училище в Мелбърн, щата Флорида и електроинженерство в Университета на Флорида през 1925 г. През 1926 г. става магистър по математика в Щатския колеж на Айова, където по-късно е доцент по математика и физика. В университета на Уинсконсин получава титлата "доктор по теоретична физика". Работата със специализанти и докторанти го кара да търси нови, по-ефективни методи за решаване на големи системи линейни алгебрични уравнения. Ето какво си спомня Атанасов в първото си писмо, изпратено до Благвест Сендов през септември 1970 г.: "Накрая се одързостих да пристъпя към конструирането на нови изчислителни методи. В една много студена нощ през късната есен на 1937 г. се върнах в кабинета си в университета да работя по този проблем.. Опитвах се да се настроя по проблема, премисляйки детайл след детайл, но нищо не излизаше. Отчаян се качих на колата си, изминах повече от 300 км. Със скорост над 100 км/час, излязох в мразовитата нощ и влязох в един бар или страноприемница. За няколко минути усетих ума си много спокоен и чист и като че ли виждах и без

всякакви справочници и бележки всичките си знания и опит. Когато потеглих за дома си рано сутринта, в значителна степен бях достигнал до съществено нов подход към изчислителния процес. ...Най-напред работих сам, но към есента на 1939 г. набавих средства и наех Клифърд Бери. През късната есен на същата година се появи първият наш прототип, извършващ операциите събиране и изваждане." По прототипа от 1939 г. в периода 1940 - 42 г. е създаден компютърът ABC (Атанасов - Бери компютър). В него са залегнали четири принципа, които и до днес са в основата на всеки компютър: двоичната система, регенеративната памет, логическите схеми като елементи на програма и електронните елементи като носители на информация. Атанасов и Бери не успяват да патентоват компютъра ABC. Те се натъкват на редица бюрократични пречки, създавани

от Щатския колеж в Айова. През 1942 г. Атанасов започва работа в Морскоартилерийската лаборатория на САЩ и до 1966 г. неговите интереси се изместват изцяло в областта на динамиката на корабите.

КАК СЕ ВЗАИМСТВАТ НАУЧНИ ОТКРИТИЯ

През лятото на 1941 г. Джон Мокли се среща с Атанасов, като подробно се запознава с устройството и действието на компютъра ABC, включително и с ръкописа от 35 стр., изготвен от Атанасов. Две години по-късно, Мокли заедно с Джон Преспър Екърт с екип от инженери създават изчислителната машина ЕНИАК, първия в света универсален компютър, който патентоват. Мокли взаимства идеите на Атанасов. В продължение на 30 години светът живее в заблуда кой е създал електронния цифров компютър.

В музея на цифровия компютър, 1980 г.

СЪДЕБНИЯТ ПРОЦЕС НА ФИРМИТЕ “ХЪНИУЕЛ” СРЕЩУ “СПЕРИ РЕНД”

Истината излиза най-вече, когато през 1973 г. Федералният съд в Минеаполис постановява, че първооткривателят на компютъра е Джон Атанасов, а Екърт и Мокли са взаимодействали идеята му. Това разкритие дължим на фирмата “Хъниуел”. Тя отказва да плаща такси на “Спери Ренд”, притежаваща патента ЕНИАК, в резултат на което е заведено дело. Адвокатите на “Хъниуел” научават за Джон Атанасов от книгата на Р. Ричардс и го призовават за ключов свидетел по делото, продължило 135 дни. Само показанията на Атанасов са в размер на 1338 стр. Съдията Търл Ларсън обявява патента ЕНИАК за невалиден. *Отсъжда, че Джон Атанасов и Клифърд Бери са конструирали първия електронен цифров компютър в Щатския колеж на Айова в периода 1939-1942 г.* Отсъжда също, че Мокли е взаимодействал идеите на Атанасов и ги е представял като свои и че Мокли и Екърт нямат права над патента. Атанасов обаче не подава документи за получаване на патент и поради този факт днес никой не притежава патента за електронния цифров компютър. Ученият успява да патентова над 30 други изобретения. За съжаление, на делото не се дава голяма гласност поради избухналата афера “Уотъргейт”.

ПРИНОСЪТ НА ДЖОН АТАНАСОВ

Джон Атанасов е дал на света електронното цифрово смятане и електронната обработка на информация. Той е първият, който осъществява автоматично смятане с числа, представяни чрез електронни ме-

диуми, а не чрез използваните дотогава механични медиуми. Забележителен е неговият принос и във въвеждането на двоичните бройни системи.

“И преди Атанасов е имало компютри, но без Атанасов нямаше да има информационна ера, нямаше да има Интернет и мобифони, нямаше да има и прецизни военни оръжия”. Акад. Б.Сендов

Получил ли е днес Джон Атанасов категорично признание за своето откритие? Отговорът на този въпрос не е еднозначен. Атанасов е въввлечен като свидетел в дело, в което фирмите не се интересуват кой

е първооткривателят на електронния цифров компютър, а дали трябва да се плаща за патента ЕНИАК. Съдът постановява, че патентът е невалиден, тъй като не Мокли и Екърт, а Атанасов и Бери са конструирали първия електронен цифров компютър. С това делото приключва.

Джон Атанасов получава много награди и научни степени и името му става достойно на широката общественост, но и до днес – десет години след неговата смърт - в редица справочници и учебници Мокли и Екърт продължават да фигурират като създатели на електронния цифров компютър.

С радост можем да констатираме, че пълно признание той получи в родината на своя баща – България. В нея той беше за първи път отличен с най-големите български отличия. На неговото дело бяха посветени редица изследвания и публикации. А по случай 100 години от рождението му в София пред сградата на телефонната палата бе открит паметник на Джон Атанасов. ■

ОТЛИЧИЯ И НАГРАДИ В САЩ

- 1945** – U. S. Navy Distinguished Service Award – най-високото почетно отличие на военноморските сили на САЩ. Присъдена за изобретяването на миночистачни устройства.
- 1984** – Computer Pioneer Medal of IEEE – Computer Society.
- 1985** – Holley Medal – най-високата награда на Американското дружество на машинните инженери за откритие и конструкция на първия цифров компютър
- 1989** – Information Resource Management Hall of Fame, Washington
- 1990** – National Medal of Science and Technology for 1990, връчен от президента Джордж Буш в Белия дом. Това е най-голямата от наградите, получавани от Атанасов.

Президентът на САЩ Джордж Буш връчва на Джон Атанасов Националния медал за технологии, 1990 г.